

— KİTAP TANITMA —

Yrd. Doç. Dr. Abdurrahim GÜZEL
Dr. Arif TAMİR, «Mucemu'l-Fıraki'l-İslamiyye», Dâru'l-Mu-
sayere, Beyrut, 1990, s. 187., I, Baskı.

İnsan, tabiatının bir gereği olarak tarih boyunca farklı düşünmüş, halen bir çok konuda farklı düşünmekte ve farklı düşünmeye de devam edecektir. Zira, insanın fitratı, içinde bulunduğu şartlar ve bağlı bulunduğu değerleri de ona bu ortamı hazırlamaktadır. Her insan aynı yaratılışa sahip olmadığı gibi aynı şartlarla da karşı karşıya değildir. İşte bu farklı düşünmenin bir neticesi olarak da insanlar arasında çeşitli fırkalaşmalar tezahür etmiştir. Bunda coğrafi şartların, kültürlerin, inançların, değerlerin, sosyal, psikolojik, siyasal ve ekonomik şartların etkileri vardır. Aynı mesele farklı zaman ve kültürlerde farklı şekillerde algılanmış, değerlendirilmiş ve farklı olarak da ele alınmıştır. Dolayısıyla, itikadi fırkalaşma, adını verdiğimiz, inanç konularında ki farklı yaklaşımlar, hem geçmişte vardı, hem günümüzde vardır ve hem de gelecekte olacaktır. Zira, bu insana ve çevreye daha doğrusu sosyal çevreye bağlı bir olay olarak ele alınmalıdır. İnsan ve sosyal çevre ise sürekli değişmekte ve farklılık arz etmektedir.

Öyleyse, buradan şu noktaya gelmek mümkündür : İtikadi İslam Mezhepleri olarak bilinen fırkalar, sadece geçmişe ait fırkalar değildir. Bir başka ifadeyle fırkalaşma, sadece geçmişte söz konusu olmuş, sayıları belli olmuş bize düşen de sadece onları bilmek ve tanımak demek değildir. Madem ki, insan vardır ve belli bir sosyal çevrede yaşamaktadır, bir takım değerlere sahiptir ve farklı yaratılıştadır, öyle ise farklı düşünme ve farklı anlayış da vardır ve var olacaktır demektir. Öyle ise geçmiş bilindiği kadar, zamanımız da tanınmaya çalışılmalıdır. Zira, İslam Mezhepleri Tarihi, salt bir tarih değil, bir bakıma düşünceleri kritik eden, değerlendiren bir düşünce tarihidir. Öyle ise, mesele-

ye bu açıdan bakınca tarih, sadece geçmişini değil, esas itibariyle hal ve istikbali, yani içinde bulunduğumuz, yaşadığımız zamanı ve şartları da ilgilendirir, diyebilmek mümkündür.

İslam İtikadi Fırkalarının ortaya çıkışı ile ilgili bir çok amil ve sebepler sayarız, bunların kritiği üzerinde dururuz. Acaba bu amil ve sebepler sadece tarihteki bir takım amil ve sebepler midir? Bunlar bugün için geçerli değil midir? Bunları sadece geçmiş ile ilgili görmek, tek yönlü ve yanlı bir bakış tarzı ortaya koymak olur. Meseleye daha geniş bir açıdan baktığımızda aynı amillerin bugün için de geçerli olduğunu görmemek mümkün değildir. Zira, insan aynı insandır ve onu farklı düşünmeye götüren amiller, eksilmediği gibi fazlasıyla mevcuttur. Çünkü, kültür seviyesinden tutunuz, insanın meşguliyet alanına kadar her şey günümüzde daha da fazlasıyla mevcuttur. Bu şartlar altında fikri farklılaşmanın, farklı düşünmenin sadece geçmişte olabileceğini düşünmek ve bunu sadece tarihe mal etmek, bir çok gerçeği göz ardı etmek olacaktır. Öyleyse, İslam Mezhepleri Tarihi'ni sadece geçmişe ait neden ve niçinsiz bir tarih olarak değil, olayları geçmiş, hâl ve istikballe birlikte değerlendiren, hem geçmişteki fırkaları hem de günümüzdeki grupları bu açılardan inceleyen bir bilim dalı olarak görmek kaçınılmaz olmaktadır.

İşte burada tanıtmaya çalışacağımız, «Mu'cemu'l-Fıraki'l-İslamiyye» isimli çalışmayı bu türden yapılan çalışmalar arasında ele alabilmek mümkündür. Günümüz yazarlarından Dr. Arif TAMİR, bu küçük çalışmasıyla İslam Mezhepleri Tarihi sahasında bir mu'cem çalışması denemesi yapmak istemiştir, denilebilir. Yazar, biraz sonra eserin fihristini ele alırken de görüleceği üzere, çalışmasına «İslam» ve «Sünnet» tabirleri üzerinde kısa bilgiler vererek başlamış, klasik Mezhepler Tarihi eserlerindeki sistem üzere geçmiş fırkaları genel olarak ele aldıktan sonra, yakın tarihte ortaya çıkan fırkalara ve bölgesel gruplara da eserinin hacmi ölçüsünde yer vermiştir.

Yazar'ın bu eserinde dikkatimizi çeken ve büyük kısmı müsbet olan bazı noktaları şöylece sıralamak mümkündür;

a) Fırkaların sıralanması ve tasnifinde diğer bir kısım klasik fırkalar tarihi eserlerinde olduğu gibi 73 sayısına tabi olunmadığı gibi bu konuya hiç değinilmemiştir.

b) Fırkaların kendi aralarında meydana gelen en küçük görüş ayrılıklarına, dolayısıyla fırkaların en küçük kollarına işaret edilmiştir.

c) Fırkaların hangi fırka ile bağı bulunduğu, nereden neş'et ettiği, netice itibariyle, hangi fırka ile birleştiği ve hangisiyle bütünleştiği açıkça belirtilmiştir. Bu arada hangileriyle benzerlik ve farklılık arzettiği, küçük fırkaların hangi görüşlerden dolayı ortaya çıktığına da işaret edilmiştir.

d) Fırkaların tasnifinde, diğer klasik eserlerde olduğu gibi sapık ve batıl gibi ayrımlar yapmak yerine, daha çok tarihsel sıralama esası getirilmiş, bu hususlara metin içinde yer verilmiştir.

e) Geçmişte tezahür etmiş fırkalar anlatıldıktan sonra çağdaş fırkalara geçilmiş ve özellikle bunların günümüzde etkin oldukları bölgeler ve etkinlikleri belirtilmiştir.

f) Çalışmada sadece, görüş ayrılığından meydana gelen fırkalara yer verilmeyip, kısmen Çerkezler, Türkmenler ve Kürtler gibi bölgesel özellikleri olan gruplar üzerinde de durulmuş, bunların kültür özellikleri, adet, örf, gelenek ve göreneklerine varana kadar ele alınmış coğrafi yönden de en çok buldukları bölgeler de belirtilmiştir.

g) Çalışmada pek fazla kaynak gösterilmemiştir. Ancak bu eserin bir mu'cem çalışması olması itibariyle normal olarak karşılanması mümkündür.

Şimdi de çalışmada hangi grup ve fırkaların ele alındığını görebilme açısından çalışmanın genel bir fihristini burada sıralamanın uygun olacağı kanatındayız :

- İslam
- Sünnet
- Hariciler
 1. Muhakkemetu'l-Ula
 2. Ezarika
 3. Necedât
 4. Sufriyye
 5. Acaride

- a) Şuaybiyye
 - b) Saltiyye
 - c) Meymuniyye
 - d) Hamziyye
 - e) Etrafiyye
6. Seâlibe
- a) Ehnasiyye
 - b) Şeybaniyye
 - c) Ruşeydiyye
 - d) Mükremiyye
7. İbadiyye
- a) Yezidiyye veya Zeydiyye
 - b) Hafsiyye
 - c) Harisiyye

— **Mu'tezile**

(23 den fazla kısmı olduğu belirtilip, önemlilerinden bir kaçı aşağıdaki sıraya göre sıralanır.)

- 1. Vasiliyye
- 2. Huzeyliyye
- 3. Nazzamiyye
- 4. Bisriyye
- 5. Muammeriyye
- 6. Murdariyye
- 7. Sumamiyye
- 8. Hişamiyye
- 9. Cahızıyye
- 10. Hayyatiyye
- 11. Ka'biyye
- 12. Cubbaiyye ve Behşemiyye
- 13. Haitiyye

— **Eş'ariyye**

— **Maturidiyye**

— **Selefiyye**

— **Mürcie**

Mürcie'yi önce icthadi görüşlerine istinaden dörde ayırır:

- 1. el-Mürçietü'l-Cebriyye
- 2. el-Mürçietü'l Kaderiyye
- 3. el-Mürçietü'l Havaric
- 4. el-Mürçietü'l Halisa

Daha sonra tarihi süreç içerisinde Mürcie'ye ait yedi gruptan söz eder :

1. Yunusiyye
2. Gassaniyye
3. Sevbanıyye
4. Teveffiyye
5. Merisiyye
6. Şemmeriyye
7. el-Mürbietü'l-Kaderiyye
 - a) Neccariyye
 - b) Cehmiyye
 - c) Bekriyye
 - d) Dirariyye
 - e) Kerramiyye
 - f) Ubeydiyye
 - g) Salihıyye

— Cebriyye

— Kaderiyye

1. Habıtyyye
2. Hammariyye

— Hululiyye

1. Mukannaiyye
2. Hulmaniyye
3. Azafira
4. Hallacıyye

— Gulât

1. Harbiyye
2. Gurabiyye
3. Mufavvida
4. Zemmiyye
5. Şerıyye ve'n-Numeyriyye
6. Cenahiyye

— Müşebbihe

1. Sebeiyye
2. Muğiriyye
3. Mansuriyye
4. Hattabiyye
 - a) Muammeriyye
 - b) Beziğiyye
 - c) Aciliyye
 - d) Keyyaliyye

- Vehhabilik
- Bariliyye (Müntesipleri sonraları Ahmediyye ve Şeyhiyye fırkalarına dağılmışlardır.)
- Ahmediyye (Kadıyanilik)
- Şeyhiyye
- Çerkesler
- Dağıstan
- Çeçenler
- Babilik
- Ezeliyye
- Bahaiyye

— Kürdler

1. Türkiye Kürtleri
2. İran Kürtleri
3. Irak Kürtleri
4. Suriye Kürtleri
4. Rusya Kürtleri
6. Hind ve Mağrib Kürtleri
7. Lübnan Kürtleri

— Sofiyûn

1. Mezhebler
 - a) İsrakî Mezhebi
 - b) Halvetî Mezhebi
 - c) Vahdet-i Vücut Mezhebi
 - d) Fenafillah Mezhebi
 - e) Hubbullah Mezhebi
2. Tarikatlar
 - a) Kadiriyye
 - b) Rufaiyye
 - c) Mevleviyye
3. Hindistan'da Tasavvuf
 - a) Ceştiyye Tarikatı
 - b) Nakşibendiyye Tarikatı
 - c) Sühreverdiyye Tarikatı
 - d) Kübreviyye Tarikatı
 - e) Medariyye Tarikatı
 - f) Kalenderiyye Tarikatı
 - g) Settariyye Tarikatı
 - h) Aydrosiyye Tarikatı

— Türkmenler

— Şî'a

1. Caferiyye İsnâ Aşeriyye
 - a) Bakriyye
 - b) Caferiyye
2. İsmailiyye
 - a) Fatımiyye
 - b) Karamite
 - c) Musta'liyye
 - d) Nizariyye
 - e) Kâsımiyyetü'l-Ağa Hâniyye
 - f) Mechuliyye
3. Dürziler
4. Aleviler
5. Zeydiyye
6. Keysaniyye
 - a) Muhtariyye
 - b) Haşimiyye
 - c) Beyaniyye
 - d) Humeyriyye
 - e) Amiriyye
 - f) Rezzamiyye
 - g) Kesebiyye
7. Ravendiyye
 - a) Kamiliyye
 - b) Muhammediyye
 - c) Hişamiyye
 - d) Zirariyye
 - e) Yunusiyye
 - f) Şeytaniyye

Kısaca tanıtmaya çalıştığımız eser, hacmi küçük olmasına rağmen, özellikle hemen hemen bütün geçmiş ve güncel fırkaları genel hatlarıyla ele alması itibariyle, İslam Mezhepleri Tarihi sahasında orijinal bir çalışma niteliği taşıdığını söylemenin mümkün olacağı kanaatini taşımaktayız. Özellikle öğrenciler ve araştırmacılar açısından ilk müracaat kitabı olarak kullanılması tavsiye edilebilir. Bu sahada temenni edilen işe, bu tür çalışmaların daha hacimli ve detaylı olarak en kısa zamanda yapılmış olmasıdır. Böylece hem geçmişte ortaya fırkalar ve bunların günümüze etkileri hem de günümüzdeki grublaşmalar ve bölgesel farklılıklar tanınma imkanı bulmuş olacaktır.